

Cudzí štátni príslušníci zadržávaní na základe legislatívy o pobyte cudzincov

*Výňatok zo siedmej všeobecnej správy,
zverejnenej v roku 1997*

A. Predbežné poznámky

24. Delegácie CPT sa pri svojich návštevách často stretávajú s cudzími štátnymi príslušníkmi, ktorí boli zbavení slobody na základe legislatívy o pobyte cudzincov (ďalej len „zaistení cudzinci“): ide o osoby, ktorým bol zamietnutý vstup do krajiny; osoby, ktoré bez oprávnenia vstúpili na územie krajiny a ktoré odhalili jej orgány; osoby, ktorým sa skončila platnosť povolenia na pobyt v krajine; žiadatelia o azyl, ktorých zaistenie považujú štátne orgány za nevyhnutné; atď.

V ďalších odsekoch sa opisujú niektoré z hlavných otázok, ktoré CPT posudzuje v prípade týchto osôb. CPT dúfa, že touto cestou vopred upozorní národné orgány na svoje názory týkajúce sa zaobchádzania so zaistenými cudzincami a že všeobecnejšie podnieti diskusiu o tejto kategórii osôb zbavených slobody. Výbor by uvítal pripomienky k tejto časti všeobecnej správy.

B. Zariadenia na zaistenie cudzincov

25. Delegácie CPT sa pri svojich návštevách stretávali so zaistenými cudzincami, ktorí sa nachádzali v rôznych zariadeniach so zabezpečeným dozorom, od záchytných táborov v miestach vstupu až po policajné stanice, väzenské ústavy a špecializované zariadenia na zaistenie cudzincov. Pokiaľ ide konkrétne o tranzitné a „medzinárodné“ zóny na letiskách, názory na presný právny štatút osôb, ktorým bol odoprený vstup do krajiny a ktoré boli umiestnené v takýchto zónach, sú do istej miery protichodné. CPT sa neraz stretol s argumentáciou, že tieto osoby nie sú „zbavené slobody“, pretože majú právo kedykoľvek opustiť túto zónu a nasadnúť na ktorýkoľvek medzinárodný let podľa svojho výberu.

CPT na druhej strane vždy tvrdí, že pobyt v tranzitnej alebo „medzinárodnej“ zóne sa môže v závislosti od okolností rovnať zbaveniu slobody v zmysle článku 5 (1)(f) Európskeho dohovoru o ľudských právach, a že mandát výboru sa preto vzťahuje aj na tieto zóny. Rozsudok, ktorý 25. júna 1996 vyniesol Európsky súd pre ľudské práva v prípade Amuur proti Francúzsku, možno považovať za potvrdenie tohto názoru. v tomto prípade, ktorý sa týkal štyroch uchádzačov o azyl držaných 20 dní v tranzitnej zóne letiska Paríž – Orly, súd vyhlásil, že „Samotná skutočnosť, že žiadatelia o azyl môžu dobrovoľne opustiť krajinu, v ktorej by chceli nájsť útočisko, nemôže vylúčiť obmedzenie („atteinte“) slobody“ a rozhodol, že „držanie žiadateľov v tranzitnej zóne ... je vzhľadom na uložené obmedzenia v praxi ekvivalentné zbaveniu slobody“.

26. **Záchytné zariadenia v mieste vstupu** boli často neadekvátne, najmä z hľadiska dlhšieho pobytu. Delegácie CPT sa napr. viackrát stretli s osobami, ktoré boli po celé dni držané v provizórnych podmienkach v letiskových salónikoch. Zásadne platí, že týmto osobám by sa mali poskytnúť vhodné možnosti na spanie, mal by sa im zaručiť prístup k ich batožine a k vhodne vybaveným sanitárnym a hygienickým zariadeniam, a raz denne vychádzka na čerstvom vzduchu. Navyše by sa im mal zaručiť prístup k strave a v prípade potreby k zdravotnej starostlivosti.

27. V niektorých krajinách sa delegácie CPT stretli s tým, že zaistení cudzinci boli dlhodobo držaní na **policajných staniciach** (po celé týždne, ba niekedy aj celé mesiace), kde museli znášať nedostatočné materiálne podmienky, nemali možnosť vykonávať žiadnu aktivitu a príležitostne museli zdieľať cely s osobami podozrivými z trestnej činnosti. Táto situácia je neobhájiteľná.

CPT uznáva, že vzhľadom na povahu týchto prípadov môže byť niekedy nevyhnutné, aby zaistení cudzinci strávili nejaký čas v bežnom zariadení policajného zaistenia. Podmienky na policajných staniciach však často – hoci nie vždy – nebývajú vhodné na dlhodobé zaistenie. Z tohto dôvodu by sa mal čas, ktorý zaistení cudzinci strávia v takýchto zariadeniach, skrátiť na absolútne minimum.

28. Delegácie CPT sa niekedy stretli s tým, že zaistení cudzinci sú zadržiavaní vo **väzniciach**. Aj keby podmienky ich zadržiavania v uvedených zariadeniach boli primerané – čo nie je vždy pravda, – podľa názoru CPT je takýto prístup zásadne nesprávny. Väzenské zariadenie nie je zásadne vhodným miestom na umiestnenie osoby, ktorá nebola usvedčená ani obvinená z trestného činu.

Je pravda, že v niektorých výnimočných prípadoch môže byť vhodné umiestniť zaisteného cudzinca do väznice, pokiaľ je známy jeho sklon k násiliu. Ďalej sa môže stať, že vo väzenskom zdravotníckom zariadení môže byť dočasne umiestnený zaistený cudzinec, ktorý potrebuje ústavnú liečbu, ak nie je k dispozícii žiadne iné bezpečné nemocničné zariadenie. Tieto zaistené osoby by však mali byť umiestnené úplne oddelene od väzňov, tak obvinených ako aj odsúdených.

29. CPT zastáva názor, že ak je potrebné zbaviť niektoré osoby slobody na dlhšiu dobu na základe legislatívy o pobyte cudzincov, mali by byť umiestnené v **strediskách špecificky zriadených za týmto účelom**, ktoré ponúkajú primerané materiálne podmienky a režim vzhľadom na právny štatút týchto osôb, a ktoré majú kvalifikovaný personál. Výbor s potešením konštatuje, že strany dohovoru tento prístup uplatňujú čoraz častejšie.

Je zrejmé, že tieto strediská by mali zabezpečiť primerane vybavené ubytovacie priestory, čisté a v dobrom stave, ponúkajúce dostatočný životný priestor úmerný počtu ubytovaných osôb. Ďalej treba venovať pozornosť dizajnu aj dispozičnému riešeniu priestorov, aby podľa možnosti nenavodzovali dojem väzenského prostredia. Pokiaľ ide o režimové aktivity, mali by k nim patriť vychádzky na čerstvom vzduchu, prístup k dennej miestnosti a k rozhlasu/televízii a novinám/časopisom, ako aj k ďalším primeraným možnostiam rekreácie (napr. stolové hry, stolný tenis). Čím dlhšia je doba zadržiavania osôb, tým pestrejšie by mali byť aktivity, ktoré sa im ponúkajú.

Personál stredísk pre zaistených cudzincov má zvlášť ťažkú úlohu. Po prvé, nevyhnutne sa vyskytnú komunikačné ťažkosti spôsobené jazykovými bariérami. Po druhé, mnohé zaistené osoby sa len ťažko zmierujú so skutočnosťou, že sú zbavené slobody, hoci nie sú podozrivé zo spáchania žiadneho trestného činu. Po tretie, existuje riziko vzniku napätia medzi zaistenými osobami rôznych národností alebo etnických skupín. CPT preto kladie osobitný dôraz na starostlivý výber a primeranú prípravu dozorného personálu týchto stredísk. Popri dobre rozvinutých schopnostiach medziľudskej komunikácie by mal byť oboznámený s odlišnými kultúrami zaistených osôb a aspoň niektorí jeho členovia by mali mať relevantné jazykové schopnosti. Mali by sa naučiť rozpoznávať aj možné symptómy stresových reakcií zaistených osôb (či už posttraumatické reakcie alebo reakcie navodené sociokultúrnymi zmenami) a robiť potrebné kroky.

C. Záruky pre zaistené osoby

30. Zaistení cudzinci – rovnako ako ostatné kategórie osôb zbavených slobody – by mali mať hneď od začiatku zaistenia právo informovať o svojej situácii osobu podľa vlastného výberu a prístup k právnomu zástupcovi a lekárovi. Ďalej by mali byť bezodkladne a v jazyku, ktorému rozumejú, poučení o všetkých ich právach a o konaní, ktoré v ich prípade prebieha.

Podľa pozorovaní CPT sa v niektorých krajinách tieto požiadavky plnia, v iných nie. Delegácie sa počas návštev často stretávali najmä so zaistenými cudzincami, ktorí preukázateľne neboli úplne informovaní o ich právnom postavení v jazyku, ktorému rozumejú. Na prekonanie týchto ťažkostí by sa zaisteným cudzincom mal systematicky poskytovať dokument s vysvetlením o prebiehajúcom konaní a o ich právach. Tento dokument by mal byť k dispozícii v jazykoch, ktorými sa najbežnejšie dorozumievajú uvedené osoby, a v prípade potreby by mala byť možnosť využiť služby tlmočníka.

31. Právo na prístup k právnomu zástupcovi by malo byť zabezpečené počas celej doby zaistenia a jeho súčasťou by malo byť právo na rozhovor s právnym zástupcom bez prítomnosti tretej osoby a právo na prítomnosť právneho zástupcu počas vypočúvania pred príslušnými orgánmi.

Vo všetkých zariadeniach na zaisťovanie cudzincov by mal byť zabezpečený prístup k lekárskej starostlivosti. Osobitná pozornosť by sa mala venovať fyzickému a psychologickému stavu žiadateľov o azyl, z ktorých niektorí boli v krajinách pôvodu vystavení mučeniu alebo inému zlému zaobchádzaniu. Právo na prístup k lekárovi by malo zahŕňať aj právo – pokiaľ si to zaistený cudzinec želá – na prehliadku lekárom podľa vlastného výberu; môže sa však stať, že náklady spojené s touto druhou prehliadkou si bude musieť uhradiť sám.

Všeobecne platí, že zaistení cudzinci by mali mať počas zaistenia právo udržiavať kontakty s vonkajším svetom a najmä právo na prístup k telefónu a na prijímanie návštev príbuzných a predstaviteľov relevantných organizácií.

D. Riziko zlého zaobchádzania po vyhostení

32. Zákaz mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania zahŕňa aj povinnosť nikoho neposlať do štátu, pokiaľ sa dá odôvodnene predpokladať, že mu v tomto štáte hrozí reálne riziko mučenia alebo zlého zaobchádzania. Plnenie tejto povinnosti stranami dohovoru je samozrejme predmetom značného záujmu pre CPT. Akú úlohu by sa mal výbor vlastne snažiť v tejto súvislosti plniť?

33. O všetkých oznámeniach adresovaných CPT do Štrasburgu osobami, ktoré majú byť údajne vyhostené do krajiny, kde im hrozí riziko mučenia alebo zlého zaobchádzania, je okamžite informovaná Európska komisia pre ľudské práva¹. Komisia má lepšie možnosti ako CPT preskúmať tieto tvrdenia a v prípade potreby prijať preventívne opatrenia.

Ak zaistený cudzinec (alebo akákoľvek iná osoba zbavená slobody) pri rozhovore počas návštevy tvrdí, že má byť vyhostený do krajiny, kde mu hrozí riziko mučenia alebo iného zlého zaobchádzania, delegácia CPT si overí, či boli o tomto tvrdení informované relevantné národné orgány a či sa mu venuje patričná pozornosť. v závislosti od okolností môže delegácia požiadať, aby bola informovaná o postavení zaistenej osoby a/alebo informovať zaistenú osobu o možnosti upozorniť na jej prípad Európsku komisiu pre ľudské práva (a v tomto druhom prípade si overiť, či má táto osoba reálnu možnosť podať sťažnosť na komisiu).

¹ Od 1. novembra 1998: „Európsky súd pre ľudské práva“.

34. Vzhľadom na v zásade preventívnu funkciu CPT má výbor tendenciu zameriavať sa na otázku, či samotný rozhodovací proces poskytuje dostatočné záruky proti vyhosteniu osôb do krajín, kde im hrozí riziko mučenia alebo zlého zaobchádzania. v tejto súvislosti sa CPT zaujíma o to, či konanie prebiehajúce v súvislosti s týmito osobami im poskytuje reálnu možnosť prezentovať svoj prípad, a či pracovníci orgánov poverených riešením týchto prípadov majú potrebné vzdelanie a prístup k objektívnym a nezávislým informáciám o situácii v oblasti ľudských práv v iných krajinách. Ďalej vzhľadom na potenciálnu závažnosť záujmov, ktoré sú v hre, by podľa názoru výboru ešte pred vykonaním rozhodnutia o vyhostení z územia štátu mala existovať možnosť odvolať sa proti nemu na nezávislom orgáne.

E. Donucovacie prostriedky v kontexte konania o vyhostení

35. A napokon CPT musí poukázať na znepokojivé správy z viacerých krajín o použití donucovacích prostriedkov pri vyhostovaní zaistených cudzincov. Tieto správy obsahujú predovšetkým tvrdenia o bití, spútavaní, zapchávaní úst a o podávaní upokojujúcich prostriedkov proti vôli danej osoby.

36. CPT uznáva, že úloha vykonať príkaz na vyhostenie cudzieho občana, ktorý je rozhodnutý zostať na území štátu, je často dosť ťažká. Orgány na uplatňovanie práva musia pri takomto vyhostení niekedy použiť silu. Nemala by sa však použiť väčšia sila, než je nevyhnutne potrebná. Úplne neakceptovateľné by bolo, keby sa proti osobám, na ktorých vyhostenie bol vydaný príkaz, použilo fyzické násilie s cieľom presvedčiť ich, aby nastúpili do dopravného prostriedku, alebo ako trest za to, že tak neurobili. Výbor ďalej zdôrazňuje, že veľmi nebezpečným opatrením je zapchávanie úst.

CPT takisto zdôrazňuje, že osobám, na ktorých vyhostenie bol vydaný príkaz, sa môže podať akýkoľvek liek len na základe rozhodnutia lekára a v súlade s lekárskou etikou.